

OPINIE

Techniek is geen zorg van milieubeweging

FRANS ROOIJERS

De milieubeweging heeft de afgelopen jaren veel bereikt, maar een echte omslag in de omgang met ons ecosysteem omgaan heeft dat nog niet opgeleverd. De hamvraag is daarom: hoe kan de milieubeweging met name grote thema's als klimaatverandering en aantasting van de biodiversiteit succesvol aanpakken? Inzetten op scherpe doelen is zinvoller dan hameren op schone technieken, betoogt Frans Rooijers van milieuadviesbureau CE.

Voor mij zijn de vijf belangrijkste lessen uit 25 jaar -milieubeleid:

- Les 1: De milieubeweging heeft forse -invloed.
- Les 2: Zuinige technieken nodig, maar onvoldoende.
- Les 3: Elke oplossing heeft z'n keerzijde.
- Les 4: Structurele prikkels zijn nodig.
- Les 5: We moeten de kracht van het bedrijfsleven gebruiken.

Les 1: Invloed milieubeweging

Dankzij acties, gefundeerd op relevant onderzoek, en coalities met vakbonden en andere maatschappelijke organisaties staat 'milieu' nu serieus op de overheidsbeleidsagenda. Nog onvoldoende hoog, maar in ieder geval veel hoger dan 25 jaar geleden. Zowel pleidooien voor (energiebesparing) als acties tegen (kernenergie) hebben duidelijk effect gehad.

Les 2: Zuinige technieken

Het oplossen van milieuproblemen blijkt geen kwestie van toepassen van zuinige technieken. Een energiezuinige auto verbruikt per gereden kilometer minder brandstof. Een energiezuinige koelkast vraagt per liter inhoud minder energie. Maar tegelijk worden er echter meer auto's en grotere koelkasten gebruikt. Daardoor stijgt per saldo de milieubelasting van auto- en koelkasten. De efficiencyverbetering weegt niet op tegen de groei van het gebruik. Zuinige technieken zijn noodzakelijk om met minder brandstof dezelfde welvaart te bereiken, maar om de milieuproblematiek op te lossen is meer nodig. Voor andere milieu-effecten (verzuring, mest) zijn het niet zuinige technieken, maar vaak end-of-pipe-technieken waar deze redenering voor geldt.

Les 3: Keerzijde 'ideale oplossingen'

Binnen de milieubeweging heerst de hang naar een ideaalbeeld: micro-WK in woningen met zonnecellen op het dak, waterstof in superlichte auto's, al het goederenvervoer via het spoor etc. Dat ideaalbeeld is echter een illusie. Burgers en bedrijven willen de milieubelasting van woningen of vervoer best verminderen, maar onderschrijven niet het totaalconcept. Eén van de redenen is, dat zo'n concept ook consequenties heeft op andere terreinen. Niet iedereen vindt pv op daken mooi. Reizen met openbaar vervoer betekent dat je op tijd op het station moet zijn, niet kan doen wat in de auto wel kan (bijvoorbeeld telefoneren zonder gehoord te worden).

Les 4: Structurele prikkels zijn nodig

De milieubeweging pleit voor verandering van gedrag van burgers en bedrijven. De talrijke overheidsprogramma's die daarop gericht waren hebben echter slechts bij een beperkte groep blijvend effect gehad (en dan gaat het vaak ook nog om voorbeeldig gedrag op het ene thema, terwijl het gedrag op andere thema's gewoon verkwistend blijft). De les hieruit: er zijn structurele prikkels nodig die burgers en bedrijven stimuleren tot minder milieubelastend gedrag. Soms verplichtingen of verboden, maar met name financiële prikkels, die bovendien één op één gekoppeld zijn aan het beoogde doel: minder CO₂, minder geluid, minder NO_x etc.

Les 5: Gebruik de kracht van het bedrijfsleven

De kunst is om in onze samenleving gebruik te maken van de bestaande sterke, innoverende krachten. Tot die krachten behoren zeker ook het bedrijfsleven en de vele onderzoekers/uitvinders. Elke dag worden er tal van nieuwe producten en diensten ontwikkeld. Milieu-effecten krijgen daarbij nu nog te weinig aandacht. Pas als het gros van de bedrijven geld kan verdienen met duurzaam ondernemen, zal daar echt verandering in komen. Ook hier zijn dus de structurele prikkels nodig: wet- en regelgeving en 'beprijzing' van milieu-aspecten. Door hiermee een duurzame context te creëren en innovatief onderzoek op universiteiten te steunen, zullen de nieuwe vindingen door de markt worden geselecteerd op hun bijdrage aan de milieuverbetering en kan het bedrijfsleven op termijn wel binnen de milieugebruiksruimte gaan opereren.

Goede voorbeelden die daarvoor een aanwijzing zijn:

- (1) de Wet Verontreiniging Oppervlaktewateren: bedrijven moesten gaan betalen voor lozingen op het oppervlaktewater; dit lokte techniek-ontwikkeling uit om lozing te voorkomen, waardoor ze minder/geen heffing meer hoefden te -betalen;
- (2) de epc (Energieprestatiecoëfficiënt) voor nieuwe gebouwen heeft er voor gezorgd dat het energiegebruik per gebouw dankzij zeer diverse technieken drastisch is gedaald.
- (3) de SO₂-handel in de VS: het bleek dat emissiehandel zorgde voor meer reductie dan voordien met normstelling was bereikt. Verklaring: het levert bedrijven iets op, wanneer ze emissies verder reduceren dan de norm (want dan kunnen ze hun emissierechten verkopen).

Uitdaging milieubeweging

De milieuwinst dankzij gemakkelijke oplossingen is inmiddels behaald; de relatieve milieuvervuiling is verminderd. Nu komt echter het echte werk: de klimaatverandering en de aantasting van de biodiversiteit. Gelukkig zijn er binnen het bedrijfsleven steeds meer geluiden te horen dat men werkelijk binnen duurzame grenzen wil ondernemen. Maar dat kan alleen als die grenzen voor alle bedrijven gaan gelden. Dat vergt een duidelijke overheid, die scherpe grenzen stelt via normen of economische prikkels. Het gaat er nu om deze grenzen te bevechten. Delen van het bedrijfsleven kunnen daarbij medestander zijn, maar er zijn zeer zeker ook nog grote invloedrijke groepen die geen belang hebben bij die strenge grenzen. De milieubeweging kan zich richten op heldere, scherpe doelen en creativiteit genererende mechanismen waarmee structurele prikkels hun werk doen. Suggesties:

- 100 Procent duurzame energie voor kleinverbruikers.
- Gestage verlaging van het CO₂-emissieplafond voor de industrie in de eu.
- Verkeer toevoegen aan de emissiehandel.
- Binnen tien jaar alleen nog fsc-hout in de bouw.

Betekent dit nu een grote verandering van de acties van de milieubeweging? Voor de acties tegen gif en de lokale overlast van een snelweg niet - daar zijn acties “tegen” noodzakelijk. Maar voor de acties op het gebied van klimaat en biodiversiteit wel degelijk. Ik vind dat de meeste milieuorganisaties, inclusief Milieudefensie, op deze belangrijke terreinen de laatste tien jaar nauwelijks van zich hebben laten horen. Hier gaat het dus om een nieuwe rol in een situatie die wezenlijk anders is dan die van 25 jaar geleden.

Macht inzetten voor structurele prikkels is mijn devies. En hoe dat allemaal technisch wordt ingevuld mag de milieubeweging geen zorg zijn, richt je op de structurele prikkels voor burgers en bedrijven. Dat daarbij zuinige technieken een belangrijke rol zullen spelen mag duidelijk zijn, maar niet als focuspunt, zeker niet van de milieubeweging. En dat sommigen weinig willen gebruiken van relatief verspillende technieken (bijvoorbeeld die Rolls Royce) hoeft geen probleem te zijn als de milieugrenzen goed zijn vastgelegd.

Voor velen binnen de milieubeweging zal het moeilijk te accepteren zijn dat bedrijven als Shell hun koers pas echt duurzaam verleggen, als ze meer geld kunnen verdienen met duurzame energie dan met aardolie. Dat zal alleen gebeuren dankzij die structurele prikkels. En die komen er alleen, als de politiek het niet langer aanvaardbaar vindt dat er gratis vervuild mag worden. En om de politiek tot die opvatting te brengen, is een machtsfactor vanuit de samenleving nodig die dat afdwingt. Hier ligt de uitdaging voor de milieubeweging.

Frans Rooijers is directeur van CE, milieuadviesbureau te Delft.